

Internationella programkontorets rapportserie nr 24

Internationella erfarenheter inom högre utbildning

Fokus på program med inriktning på samarbete med
institutioner i utvecklingsländer och på fältstudier i
utvecklingsländer

Rapportserie 24

Internationella programkontoret 2009

Text, analys och sammanställning: Ingrid Gustafsson, Carina Hellgren och Simon Jessen

Form och layout: Jöns Ahlén

Förord

Internationella programkontoret för utbildningsområdet (IPK) är en myndighet under Utbildningsdepartementet och är programkontor för alla EU:s utbildningsprogram, Sidafinansierade program riktade till både gymnasium och högskola och andra internationella program och projekt som regeringen beslutar om. Genom dessa program främjar vi internationellt utbyte, samarbete och lärande. Verksamheten riktar sig mot fyra målgrupper: skola, yrkesutbildning, högskola och vuxenutbildning.

Vi verkar för att det internationella perspektivet ska vara en integrerad del i våra målgruppers verksamhet genom att:

- Handleda och informera om möjligheterna till internationellt utbyte och samarbete.
- Fördela stöd till individer och organisationer för aktiviteter inom ramen för utbytes- och samarbetsprogram.
- Stödja utbildningsinsatser för internationalisering genom att föra ut erfarenheter och resultat från programverksamheten.
- Samverka med andra myndigheter, organisationer och nätverk regionalt, nationellt och globalt i enlighet med Sveriges politik för global utveckling.
- Genom samarbeten inom våra program bidra till ökad svensk medverkan i och påverkan på det globala utvecklingsarbetet.

De program som IPK erbjuder inom ramen för utbildningssamarbete med utvecklingsländer ger möjlighet till aktiviteter som student/elev- och lärarutbyten, kursutvecklingsprojekt, seminarieverksamhet, fortbildningskurser, stipendier för fältstudier och praktikutbyten.

Den här rapporten handlar om internationellt samarbete inom högre utbildning mellan Sverige och utvecklingsländer. Fokus ligger på skäl till att delta och effekter av att delta i utbytesprogram och i program för fältstudier i utvecklingsländer, på tillvaratagande på och spridning av erfarenheter, styrkor och svagheter i programmen samt på förbättringsområden. Vi hoppas därmed bidra till en fördjupad kunskap om möjligheter och svårigheter med internationellt utbyte inom högre utbildning.

Med förhoppning om inspirerande läsning,

Ingrid Gustafsson
Verksamhetsuppföljning
och analys

Carina Hellgren
Enhetschef

Simon Jessen
Programutveckling

Innehåll

INLEDNING	7
METOD OCH MATERIAL	8
RESULTAT	11
De svarandes erfarenhet	11
Anledningar till deltagande och effekter av deltagandet i programmen	13
Tillvaratagande och spridning av erfarenheter	16
Styrkor, svagheter och förbättringsområden	17
Styrkor och svagheter inom Linneaus-Palme	17
Styrkor och svagheter inom Minor Field Studies	18
Förbättringsområden	19
DISKUSSION	21
Effekter av deltagandet och kommande studier	21
Utveckling av programmen	22
REFERENSER	23
BILAGA 1	

Inledning

Internationella utbyten inom utbildningsområdet är mycket påtagligt en del av Sveriges politik för global utveckling (PGU). I propositionen "Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling" från 2002 formulerade regeringen grunden för en sammanhållen svensk politik för global utveckling. Politiken har som övergripande mål att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling, med fokus på fattiga människor i utvecklings- och transitionsländer. Detta mål är en angelägenhet för hela det svenska samhället och därmed ska samtliga politikområden engageras i arbetet. Att höja utbildningsnivån är en av de främsta åtgärderna för utveckling i fattiga länder och i linje med detta konstaterar man i propositionen att Sverige genom utvecklingssamarbetet fortsatt bör ge ett stort stöd till fattiga länders utbildningssystem. Likaså skriver man att kontaktytorna med omvärlden bör vidgas genom vetenskapligt utbyte, genom utbytesprogram för studenter och genom ökad öppenhet för andra kulturer. Även andra insatser bör göras för internationalisering av högre utbildning i Sverige.

I propositionen "Ny värld – ny högskola" från 2004 lyftes frågorna om internationaliseringen inom svensk högre utbildning på nytt. Propositionen tar sin utgångspunkt i globaliseringens effekter och behovet av att positionera Sverige utifrån kunskap, kompetens, kreativitet och kvalitet i den högre utbildningen, mycket för att få till stånd en högre kvalitet på utbildningar vid svenska lärosäten. Genom en ökad närvaro av internationella studenter, lärare, doktorander och forskare tillförs utbildningarna nya perspektiv, vilket kan ha en kvalitetshöjande effekt. Betydelsen av internationalisering för att främja förståelsen och respekten för andra kulturer, traditioner och internationell solidaritet påtalas, liksom att många frågor inom hållbar utveckling är av global karaktär och endast kan lösas genom internationellt samarbete. Därför är det av stor vikt att internationella frågor av relevans för studierna är integrerade i utbildningen.

Ytterligare en proposition – Gränslös kunskap: högskolan i globaliseringens tid – som kom 2009 har behandlat frågan om internationaliseringen av högre utbildning i Sverige. I denna lyfts betydelsen av student- och lärarmobilitet fram och särskilda satsningar för att öka densamma planeras under de närmaste åren.

Att internationaliseringen av högre utbildning i Sverige är av strategisk betydelse är med andra ord en uppfattning som delas av många. Det tycks också som att den faktiskt har den önskade effekten på kvaliteten på undervisningen, vilken redovisas bland annat i en rapport från Högskoleverket från 2008, där det slås fast att den ökade internationaliseringen har haft en kvalitetshöjande effekt på undervisningen. I rapporten redovisas också ett antal problem med student- och lärarmobiliteten. För

studenternas del är det främst den låga statusen på utbytesvistelserna som påtalas. Det akademiska värdet av utbytet är inte tydligt och en majoritet av studenterna ser andra aspekter av utbytet som viktigare, bland annat språkutveckling och mötet med andra kulturer. För lärarnas del är det ett lågt meritvärde som lyfts fram, att en undervisningserfarenhet inom ramen för ett internationellt utbyte inte ”ger någonting tillbaka”.

Anekdotiskt finns mycket kunskap om effekterna på institutionell nivå av att delta i internationella utbyten. För att få en fördjupad och mera systematisk bild av olika aspekter av deltagandet i internationella utbytesprogram och program för fältstudier, lät IPK hösten 2008 marknads- och kommunikationsföretaget Markör genomföra en studie.

Syftet med rapporten är alltså att söka en fördjupad kunskap om skäl till att delta och effekter av att delta i utbytesprogram och i program för fältstudier i utvecklingsländer, på tillvara-tagande på och spridning av erfarenheter, styrkor och svagheter i programmen samt på förbättringsområden

Metod och material

Studien fokuserar uteslutande på de Sida-finansierade programmen som IPK hanterar, som ett första steg i strävan efter att få en mera fördjupad kunskap. Dessa program rör utbyten med eller fältstudier i utvecklingsländer. Sidans resestipendium, som är ett renodlat praktikstipendium, uteslöts ur studien. Likaså uteslöts ett utbytesprogram för yrkesinriktade gymnasieskolor, Athena, eftersom det är ett nystartat program där effekter av deltagandet inte kan mätas än på något år. Det innebär att följande program ingick i studien:

- *Linnaeus-Palme (LP)*, som är ett utbytesprogram för lärare och studenter inom högre utbildning. *Linnaeus* är den del som omfattar svenska lärare och studenter, *Palme* lärare och studenter från utvecklingsländer. Utbytena varar för lärarna 3-8 veckor och för studenterna från 12 veckor till 2 hela terminer. Lärarna undervisar eller handleder och studenterna deltar i ordinarie undervisning på respektive lärosäte. Läsåret 2007/08 reste 209 studenter ut från Sverige och 245 kom till Sverige, inom ramen för LP. Motsvarande siffror för lärare var 273 respektive 280 personer.
- *Minor Field Studies (MFS)*, som är ett stipendieprogram för studenter inom högre utbildning som gör en fältstudie som grund för sin kandidat-, magister- eller masterexamen. Studenterna är ute minst åtta veckor och handleds av lärare på hemlärosätet samt ska ha en kontaktperson i värdlandet. År 2008 beviljades 519 studenter ett MFS-stipendium för att göra sina fältarbeten i ett utvecklingsland.

Studien genomfördes av Markör Marknad och Kommunikation AB – på IPK:s uppdrag – som en webbenkät, alternativt med telefonintervjuer för de som föredrog det. Frågorna vars svar redovisas i rapporten presenteras i bilaga 1.

Markör skickade ut enkäten via e-post till de 352 personer som utgjorde urvalsgruppen för de två programmen (tabell 1). Urvalsgruppen bestod av samtliga projektansvariga på lärosäte eller institution som deltar i något av programmen. Vid utskicket ”studsade” några e-postadresser, vilket innebär att e-postadressen inte längre existerar eller av annan anledning inte kan ta emot e-post. Samtidigt som enkäten låg tillgänglig på webben har våra intervjuare ringt till projektledare/samordnare som därmed har fått möjlighet att svara på enkäten direkt via telefon. En påminnelse skickades också ut via e-post. Några av handläggarna står som ansvariga för flera projekt och har, i den mån de kunnat, svarat på flera enkäter alternativt vidarebefordrat enkäten till andra som i sin tur har svarat. I ett fåtal fall har handläggarna valt att inte svara för samtliga projekt. Datainsamlingen pågick vecka 49 och 50. Av tabellen framgår att den genomsnittliga svarsfrekvensen är 63 procent, något högre för MFS än för LP, vilket är en relativt hög svarsfrekvens.

Tabell 1. Svarsfrekvensen och antal svarande i undersökningen

Program	Antal svar	Antal enkäter	Svarsfrekvens
Linnaeus Palme	151	245	62%
Minor Field Studies	70	107	65%
Totalt	221	352	63%

Enkäten innehöll flera olika frågeområden, några av mera internt intresse för att kunna utveckla programmen ytterligare, andra av mera generellt intresse. Det är resultatet av de senare frågorna som kommer att presenteras i den här rapporten. Enkäten innehöll såväl frågor med fasta svarsalternativ, i de fall vi hade tillräcklig förkunskap för att kunna formulera sådana, som frågor med öppet svarsalternativ. Redovisningen av båda typerna av frågor kommer att göras under gemensamma rubriker.

Det första frågeområdet som kommer att presenteras är de svarandes erfarenhet av såväl de aktuella programmen som andra program som IPK administrerar. Därefter kommer ett avsnitt med skäl till att delta samt effekter av deltagandet i programmen, följt av ett avsnitt om tillvara-tagande på och spridning av erfarenheter och sist ett avsnitt om styrkor, svagheter och förbättringsområden.

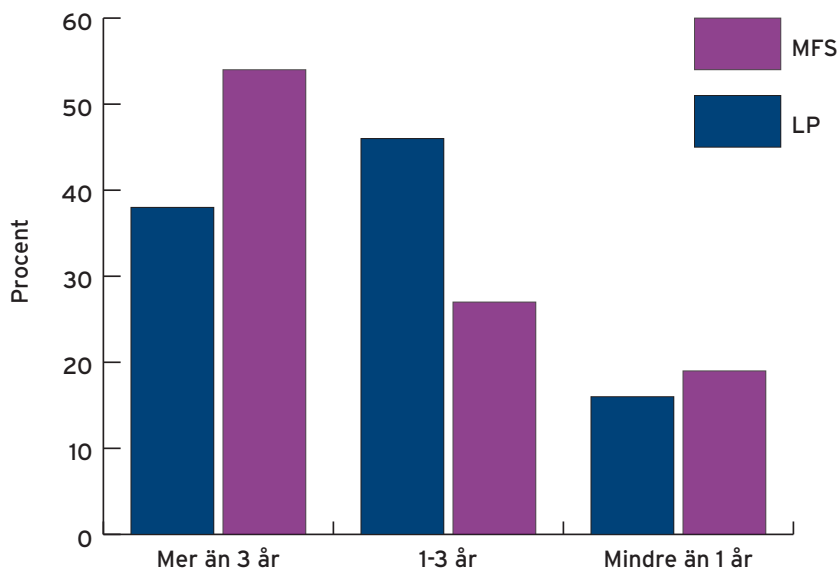
Resultat

Ett generellt intryck av svaren på enkäten är att de som svarat har bemödat sig att vara utförliga, att de tagit vara på tillfället att dela med sig av sina erfarenheter.

De svarandes erfarenhet

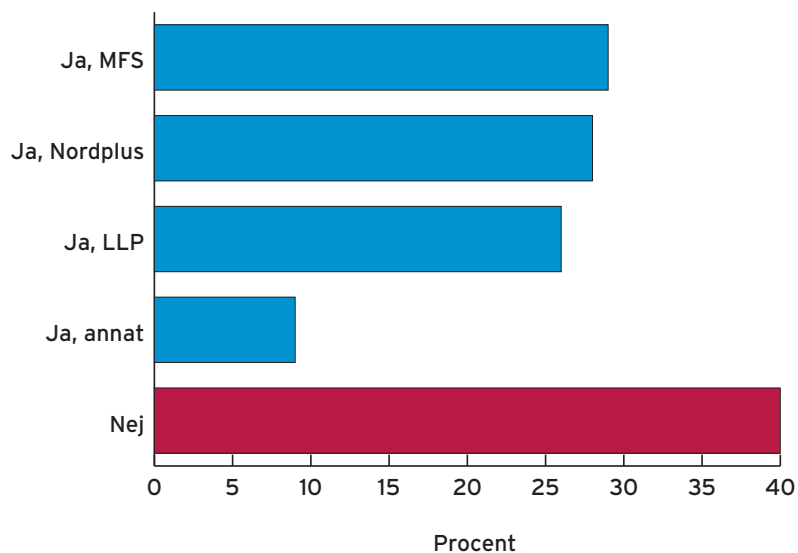
Som framgår av figur 1, nedan, svarar fyra av tio handläggare inom LP att de har varit handläggare i mer än tre år. Motsvarande andel för MFS är drygt hälften. Mindre än en femtedel av handläggarna som besvarat enkäten har kortare erfarenhet än ett år.

Figur 1. Angiven tid som handläggare för programmet

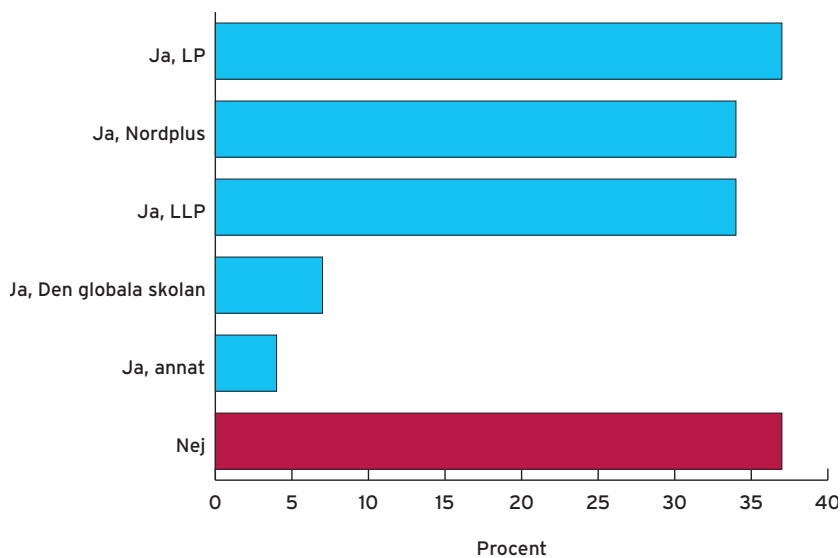
Merparten av LP-handläggarna har erfarenhet av andra IPK-administrerade program men fyra av tio av dem svarar att de inte har medverkat i något annat program som sökts genom IPK (figur 2). De som har medverkat tidigare uppger främst MFS, Nordplus och LLP (Life Long Learning Program).

Figur 2. Tidigare medverkan i annat program som sökts vid IPK (LP-handläggare)

Trenden är densamma för MFS-handläggarna, där fyra av tio av dem svarar att de inte har medverkat i något annat program som sökts genom IPK (figur 3). De som har tidigare erfarenhet har angett att det är av LP, Nordplus och LLP.

Figur 3. Tidigare medverkan i annat program som sökts vid IPK (MFS-handläggare)

Anledningar till deltagande och effekter av deltagandet i programmen

Av tabell 2, nedan, framgår att det är det faktum att programmen möjliggör ett ömsesidigt utbyte med ett universitet i ett utvecklingsland som är det främsta skälet att delta, ett skäl som nästan hälften av handläggarna prioriterar högst. Andra skäl som rangordnats högt är möjligheten att fördjupa kunskaperna om utvecklingsländer samt att de nu aktuella programmen möjliggör utbyten med länder som inte ingår i andra utbytesprogram. Skäl som rangordnats lågt är att bidra till PGU:n samt att attrahera studenter. Nästan ingen av de svarande har rangordnat "Annat" utan nöjt sig med de övriga angivna svarsalternativen. På grund av avrundningar blir procentantalet inte alltid 100 i horisontal riktning.

LP och MFS är inte åtskilda i denna och de följande tabellerna men den skillnad som föreligger mellan dem är att LP i högre grad rangordnar "möjliggör ett ömsesidigt utbyte med ett universitet i ett utvecklingsland" som etta medan MFS i högre grad prioriterar "fördjupa kunskaperna om utvecklingsländer", vilket avspeglar olikheterna i programmens utformning.

Tabell 2. Rangordning av skäl till att institutionen/lärosätet valt att medverka i programmet: Samtliga handläggare, i procent

Skäl att delta	Rangordning								ej*
	1	2	3	4	5	6	7	8	
... ömsesidigt utbyte med ett universitet i ett utvecklingsland	49	11	12	8	5	3	0	0	11
...bli bättre rustad för ett mångkulturellt samhälle	8	18	14	16	10	8	6	0	20
... fördjupa kunskaperna om utvecklingsfrågor/länder	15	22	22	14	11	5	0	0	10
... möjligheter utbyte med länder som inte ingår i andra utbytesprogram	12	14	13	13	17	11	2	1	17
... öka vår interkulturella kompetens	8	20	18	18	15	3	2	0	15
... för att bidra till Sveriges Politik för Global Utveckling (PGU)	2	2	5	5	9	21	25	0	31
... för att attrahera fler studenter	4	6	7	9	9	17	24	1	23
... annat	1	1	0	0	0	0	0	0	95

* ej rangordnat

Rangordningen av prioriteringar när det gäller val av samarbetspartner ger ett entydigt resultat, att personliga kontakter och partnerinstitutionens inriktning och kompetens har högsta prioritet, framför landet och andra skäl (tabell 3).

I detta avseende skiljer sig inte handläggarna inom LP och MFS åt.

Tabell 3. Rangordning av prioriteringar vid val av samarbetsparner: Samtliga handläggare, i procent

Skäl att delta	Rangordning				ej*
	1	2	3	4	
... landet	17	20	50	0	13
... personliga kontakter	44	27	18	1	10
... institutionens inriktning och kompetens	34	41	15	0	10
... annat	1	1	1	1	96

* ej rangordnat

När det sedan gäller vilka effekter deltagandet i programmet har haft för institutionen så upplevs programmen främst bidra till ökad global kunskap i grundutbildningen men även att nya kontakter knyts och att nya samarbetspartners erhålls ses som viktigt (tabell 4).

Handläggarna inom LP rangordnar i högre grad ”nya kontakter och samarbetspartners” högst medan handläggarna inom MFS i högre grad rangordnar ”ökad global kunskap i grundutbildningen” som etta. Även detta är ett naturligt uttryck för olikheterna i programmens utformning.

Tabell 4. Rangordning av vad programmet har bidragit med för institutionen: Samtliga handläggare, i procent

Bidragen	Rangordning					ej*
	1	2	3	4	5	
... ökad global kunskap i grundutbildningen	42	17	15	12	0	14
... idéer/uppdrag till forskning	8	17	20	31	1	22
... nya kontakter och samarbetspartners	33	30	15	8	0	14
... lett till nya projekt/samarbeten	10	23	26	16	0	25
... annat	1	1	1	1	0	97

* ej rangordnat

Effekter av deltagandet när det gäller lärarna på institutionen är ”nya vinklingar på undervisningen”, ”nya professionella kontakter” och ”personlig utveckling” (tabell 5). Slående är att ”merit för karriären” rangordnas så lågt, att 4 av tio svarande rangordnar den effekten mycket lågt eller inte alls.

LP-handläggarna rangordnar i högre grad ”personlig utveckling” högst när det gäller vad programmet har bidragit med för lärarna medan MFS i högre grad rangordnar ”nya vinklingar på undervisningen” högst.

Tabell 5. Rangordning av vad programmet har bidragit med för lärarna på din institution: Samtliga handläggare, i procent

Bidragen	Rangordning						ej*
	1	2	3	4	5	6	
... personlig utveckling	27	20	22	12	2	0	17
... merit för karriären	0	3	7	17	40	0	33
... nya vinklingar på undervisningen	30	21	21	6	0	0	22
... nya professionella kontakter	29	30	11	10	3	0	17
... nya pedagogiska undervisningsformer	4	11	15	21	15	0	34
... annat	2	0	1	0	0	0	96

* ej rangordnat

Motsvarande effekter för studenterna presenteras i tabell 6, nedan. Personlig utveckling, att ha lärt av verkligheten i ett utvecklingsland och att ha fått ett ökat intresse för globala frågor och ojämlika livsvillkor är det som handläggarna rangordnar högst när det gäller effekter för studenterna.

LP och MFS skiljer sig något åt, på så sätt att LP-handläggarna i högre grad rangordnar "personlig utveckling" högst medan MFS i högre grad rangordnar "lärt av verkligheten i ett utvecklingsland" högst när det gäller studenterna.

Tabell 6. Rangordning av vad programmet har bidragit med för studenterna på din institution: Samtliga handläggare, i procent

Bidragen	Rangordning						ej*
	1	2	3	4	5	6	
... personlig utveckling	34	16	26	6	1	0	17
... merit för karriären	2	10	13	24	23	0	28
... ökat intresse för globala frågor och ojämlika livsvillkor	22	24	21	10	5	0	18
... skapa professionella kontakter	3	5	7	22	32	0	32
... lärt av verkligheten i ett utvecklingsland	27	29	14	7	5	0	19
... annat	0	0	0	0	0	0	99

* ej rangordnat

Tillvaratagande och spridning av erfarenheter

En av de öppna frågorna i enkäten fokuserade på hur lärosätena/institutionerna tar tillvara på studenternas erfarenheter efter hemkomsten. Det vanligast förekommande svaret är att studenterna får göra en presentation skriftligt och eller muntligt inom institutionen för sina studiekamrater, samt berätta om sina erfarenheter på internationaliseringsdagar vid lärosätet. Syftet är att ta tillvara på lärdomar eller erfarenheter som kan vara till nytta för institutionen och förbättringar inom projektet och kan i praktiken fungera enligt följande; "studenterna skriver en rapport som jag (projektansvarig) går igenom med min kontaktperson i "Palmelandet" i syfte att förbättra oss till nästkommande omgång". Många gånger har MFS-studenterna förbundet sig till en motprestation innan utresan som innebär att informera nya/kommande utrestudenter, skriva reseberättelse samt att delta i fadderverksamhet.

Det händer att studentutbyten läggs upp på ett särskilt sätt för att Palme och Linnaeus studenterna ska kunna följas åt vilket poängteras i följande citat "vi har studentutbyte varannan termin, dvs inresande och utresande får möjlighet att följas åt under ett år och på så vis dela med sig av sina erfarenheter och hjälpa varandra. Studenterna som deltar i utbytet skriver en kortare reseberättelse som sedan nästkommande studenter kan ta del av".

Öppna seminarier anordnas på vissa lärosäten för att diskutera kring och förmedla erfarenheter av ett internationellt samarbete eller en fördjupningsstudie. Indirekt kan finnas en förhoppning om att intressera fler att vilja resa ut och delta i utbytesprogrammet. Ibland får studenter även undervisa i kurser för att delge erfarenheter som är relevanta för kursen.

Tabell 7. Rangordning av vilken nivå som programmet har givit mest: Samtliga handläggare, i procent

Bidragen	Rangordning				ej*
	1	2	3	4	
... individnivå	71	20	5	1	3
... institutionsnivå	21	54	12	1	12
... lärosätetsnivå	6	10	57	9	18
... nationell nivå	1	6	5	63	24

* ej rangordnat

Det är på individnivå som de svarande anser att programmen ger mest (tabell 7), vilket ligger i linje med svaren på tidigare frågor, men även effekter på institutionsnivå rangordnas högt av relativt många. Ju längre bort från individen, desto lägre rangordning, med allra lägst rangordning av effekter på nationell nivå, effekter som naturligtvis är svårast att se.

MFS-handläggarna rangordnar i något högre grad än LP-handläggarna att deltagandet i programmet ger mest på individnivå. LP-handläggarna å andra sidan rangordnar i något högre grad effekter på institutionsnivå, även om också de i första hand rangordnar personlig utveckling högst.

Man talar även om effekter på samhället i stort eftersom fördjupningsstudierna och vissa utbyten sker i slutet av utbildningen. Ibland uppmanar institutionen/lärosätet denna internationalisering på hemmaplan så att erfarenheterna kommer fler tillgodo utanför universitetsvärlden;

”Vi uppmanar dem även att sprida sin kunskap vidare på sina kommande arbetsplatser för att på så sätt öka kunskapen om och vikten av internationalisering. Erfarenheterna från utbytet kommer det omgivande samhället tillgodo, kanske i större utsträckning än institutionen, då studenterna gör sitt utbyte i slutet av sin utbildning”.

Styrkor, svagheter och förbättringsområden

Det framkommer en mängd synpunkter kring styrkor, svagheter och förslag på förbättringsområden inom programmen. Vissa synpunkter återfinns både inom LP och MFS medan andra är mer programspecifika. Nedan sammanfattar vi de synpunkter som lämnats i öppna frågor per program.

Styrkor och svagheter inom Linnaeus-Palme

Några av de styrkor som särskilt lyfts fram är att det ger studenter och lärare en möjlighet till ett utbyte som annars inte vore möjligt och ger lärdomar om utvecklingsländer och förståelse för andra kulturer. Det påpekas att lärosätena själva inte skulle ha möjlighet att stå för finansieringen och att detta även ger möjligheter för studenter utan egna medel. Möjligheten till ett långsiktigt samarbete lyfts också fram. Det ger möjlighet till ett samarbete med länder som det i annat fall skulle ha varit omöjligt att finansiera och det kan hjälpa till att bygga upp långsiktiga och välfungerande samarbeten.

Deltagandet i programmet ger studenterna förståelse för hur det är att jobba i ett utvecklingsland och man menar att det är en fördel att detta kan ske genom etablerade kontakter som lärosätet har med utvecklingsländer.

För lärarna är möjligheten att skapa nya kontakter och utvecklas som lärare genom att undervisa i ett annat land centralt när man lyfter fram styrkor.

Internationaliseringen på hemmaplan lyfts också fram som en styrka med programmen: ”En styrka är ju globaliseringen både för dem som åker och för dem som möter utbyteslärare och studenter här hemma”.

Det finansiella stödet anses ofta vara för lågt tilltaget eftersom det inte till fullo täcker kostnader för administration och utbytesresorna. Det är framförallt lärarut-

bytet på den svenska sidan som anses underfinansierat. Kravet på medfinansiering ses således som ett hinder och är något som inte alltid respekteras av lärosätet/institutionen, varför handläggningstid många gånger utförs på fritiden. Det framgår även av svaren att kravet på viss medfinansiering inte alltid tycks vara känt, med påpekanden om hur institutionen måste skjuta till egna medel. En annan faktor som upplevs som en svaghet när det gäller det finansiella stödet har att göra med att det inte går att flytta över medel från ett år till ett annat. Att alla beviljade medel måste utnyttjas innevarande år anses försvåra maximalt utnyttjande av de stipendier som institutionen blivit tilldelade. Detta hänger också samman med när lärosätena får besked om tilldelning av medel, eftersom sena besked försvårar för institutionerna att utnyttja sina stipendier fullt ut. Ur rättvisesynpunkt anses att beloppen för student och lärarutbyte borde vara i relation till kostnaden och inte ges som schablon då kostnadsläget varierar mellan länder, och olika avgifter tas för resor till vissa länder men inte andra. Dessutom får en del studenter pengar över, vilket sticker i ögonen på andra studenter som har dyrare kostnader.

Många menar att kraven är för hårda och inte medger någon flexibilitet. Här nämns kravet på den minimitid som lärare och studenter förväntas vistas på partneruniversitetet. Kravet på minst 3 veckor för lärare och 12 veckor för studenter anses vara ett hinder då framförallt många lärare har svårt att vara borta längre perioder från den egna institutionen.

En annan svaghet som tas upp är att ansökningar och rapportering tar mycket tid som måste upprepas varje år. En del tycker även att kravet på tillgodoräknande är ett hinder då det kan vara svårt att garantera detta.

Skatteavdraget på Palmelärarynas stipendium tas även upp av några som problematiskt.

Styrkor och svagheter: Minor Field Studies

Inte oväntat lyfts möjligheten att få ekonomiskt stöd för studier i ett utvecklingsland fram som styrkan med programmet av många. Att det är en chans att komma ut som annars inte vore möjlig, en unik möjlighet att utföra ett mindre fältarbete i ett u-land och att det är ett incitament för studenter med u-landintresse är exempel på synpunkter från MFS-ansvariga.

Man lyfter även fram att MFS har stor betydelse för studenternas fortsatta professionella karriär och att det är meriterande och leder till ökad anställningsbarhet. På frågan vad programmet bidragit med för studenterna på institutionen där olika svarsalternativ skulle rangordnas är det dock endast 2 procent som rangordnar alternativet att det är en merit för karriären högst. Vissa menar att MFS-studenter utgör en rekryteringsbas för institutionen/lärosätet medan andra lyfter fram att MFS-meriten varit avgörande när de fått arbete. ”Det visar sig ofta att det är just tack vare sitt MFS de fick DET jobbet.”

När det gäller likheterna med vad som framförts vad gäller LP så handlar det om att man anser administrationen vara tidskrävande och att ingen ersättning ges för denna handläggningstid. Eftersom kostnaderna för uppehälle skiljer sig mel-

lan länder och resan dit anses det vara ett problem att samma ersättning betalas ut oavsett land. Synpunkter finns också att besked om beviljande kommer sent vilket försvårar för studenter/handledare att hinna med förberedelser och genomförande inom en given termin.

Kritik som är mer programspecifikt riktar sig till MFS anses vara dess upplägg som bygger på enkelriktade resor, att det bara är svenskar som får möjligheten att resa ut och göra en MFS. Inga studenter utifrån kan göra en motsvarande studie i Sverige. Dessutom finns en uppfattning om att studenterna inte är tillräckligt förberedda. Det uppges att institutioner i vissa fall inte förbereder sina studenter tillräckligt inför fältstudien men även att studenterna själva inte alltid tar detta ansvar fullt ut. En annan faktor som nämns är att urvalsprocessen skiljer sig mellan lärosätena vilket kan skapa en ojämn och orättvis uttagning.

Förbättringsområden

De vanligast förekommande synpunkterna rörande LP handlar om att man anser det bör finnas ett mer långsiktigt perspektiv. Oftast uttrycker man det genom att föreslå längre kontraktperioder, man menar att det kan vara svårt att hinna med utbytena på ett år och att rekryteringen av deltagare skulle underlättas med längre kontrakt då man på lite längre sikt skulle veta hur mycket pengar man har. Vidare anser man att det är svårt att rekrytera studenter på vårterminen eftersom man normalt får besked om tilldelning för sent för det. Längre kontraktperioder på två till tre år skulle minimera dessa problem tror man. Många menar också att åtta år inte är tillräckligt långsiktigt utan att det tar längre tid att nå resultat av en samverkan mellan lärosäten. Utbytesverksamheten fungerar oftast som bäst just när man börjar närma sig åtta år och man tror därför att det skulle vara värdefullt om möjlighet till stöd för längre tid fanns.

Återkommande synpunkter kring förbättringsområden handlar om det ekonomiska stödets storlek. Majoriteten av synpunkter här handlar om administrationsbidraget som man anser inte täcker det arbete som läggs ned på administration. Många uppger att det kräver engagerade personer som arbetar på sin lediga tid. Förslag lyfts fram på att ersättning för ett antal arbetstimmar, beroende på projektets omfattning, bör utgå för administration. Vad gäller den ekonomiska ersättningen till deltagare så poängterar många att man tycker den är tillräcklig och i vissa fall att den är väl tilltagen. Synpunkter kommer dock även fram som pekar på att ersättningen är för liten, framförallt när det gäller utresande lärare där extra medel måste skjutas till för t.ex. boendekostnader medan inresande lärare kan få pengar över. Man anser att IPK bör se över ersättningsnivåerna och några anser att lärarutbytet bör vara helfinansierat.

Ytterligare önskemål handlar om kortare utbytesperioder. Huvudsakligen pekar man på lärare som man menar många gånger har svårt att vara borta tre veckor och flera föreslår att vistelsens minimitid sänks till två veckor. Även vissa studentgrupper menar man kan ha svårt att vara borta tre månader som idag utgör minimum och möjlighet till kortare utbytesperioder för studenter skulle kunna öka intresset bland studenter för programmet. Flera lyfter också fram att LP-studenter bör få samma

möjlighet som MFS-studenter när det gäller förberedelse. Man syftar här på den två dagar långa förberedelsekurs som är obligatorisk för utresande inom MFS.

Även inom MFS-programmet efterfrågar man mer långsiktighet och att en tilldelning av stipendier på två till tre år. Det skulle underlätta planering och fördelning av stipendierna till studenter då vissa pekar på att det kan vara svårt att hinna fördela stipendierna under innevarande år då man många gånger fått besked av IPK om tilldelning först en god bit in på vårterminen.

Stödet till handläggare inom MFS-programmet anser vissa är för lågt och att det leder till att programmet är beroende av eldsjälur som arbetar gratis. Ett annat sätt att komma åt problemet med att mycket tid måste läggas på administration kan vara att IPK ser över ansöknings- och rapporteringsprocedurer och förenklar dessa.

Synpunkter framkommer också om att erfarenheter bör tas tillvara bättre, förslag saknas dock. Att programmet endast finansierar utresande studenter anses av vissa vara ett problem, att studenter bör få komma till Sverige på samma villkor är ett förslag.

MFS-portalen (www.mfs.nu) där studenter anmäler sig och MFS-handläggare lägger upp färdiga uppsatser och hanterar reseberättelser menar vissa kan förbättras och förenklas.

Slutligen föreslås det att benämningen "interna" och "externa" stipendier ses över då det utesluter möjligheten för vissa studenter att söka ett MFS. Alla stipendier bör kunna sökas av alla studenter, menar man, förutsatt att relevant handledarkompetens finns inom ämnesområdet.

Diskussion

Generellt är de som besvarat enkäten handläggare som har lång erfarenhet av de program som administreras av IPK, både de som rör utvecklingsländer och de som rör Europa eller Norden. Det innebär att vi kan ha relativt stor tillit till att frågorna är korrekt besvarade och att de som besvarat dem är väl insatt i verksamheten på sitt lärosäte.

Förväntningarna på deltagandet i programmet är höga och rör aspekter som i högsta grad relaterar till PGU:n, så som att söka det ömsesidiga utbytet – som medför ett lärande för båda parter – fördjupa kunskaperna om utvecklingsfrågor och utvecklingsländer, att bli bättre rustade för ett mångkulturellt samhälle och öka sin interkulturella kompetens. Att man lägger stor vikt vid den akademiska kompetensen hos samarbetsinstitutionen visar sig genom att institutionens inriktning och kompetens rangordnas högt av de svarande när det gäller prioriteringar vid val av samarbetspartner. Personliga kontakter var ännu högre rangordnat, lärare träffar andra lärare i samband med internationella konferenser, forskningssamarbeten mm, något som ibland leder till att man går vidare med ett utbytesprojekt med fokus på utbildning, snarare än forskning.

Effekter av deltagandet och kommande studier

De svarande är tydliga med att programmen ger mest på individnivå. Samtidigt rangordnar de flesta att nya vinklingar på undervisningen och nya professionella kontakter är de främsta bidragen. Det tolkar vi som att lärarnas erfarenheter och lärdomar kommer institutionen och undervisningen till del och får effekter som inte bara stannar på det personliga planet. Att programmen bidrar mest på individnivå med institutions- och lärosätetsnivå på andra och tredje plats kan ses som en naturlig konsekvens av att kunskaper först måste förvärvas av individen innan de kan bearbetas till att bli en integrerad del i undervisningen eller på andra sätt få effekter på lärosätetsnivå. Vad sedan nya vinklingar på undervisningen exakt innebär får fortsatta studier visa men enligt svaren bidrar programmen bara i liten utsträckning till att nya pedagogiska undervisningsformer etableras, vilket kanske är något förvånande.

Att programmen får effekter när det gäller internationaliseringen på hemmaplan visar handläggarnas svar om bidrag till institutionerna. I de svaren är det ökad

global kunskap i undervisningen som lyfts fram och även här skulle fortsatta studier kunna påvisa på vilket sätt detta bidrar till förändringar i undervisningen som har kvalitetshöjande effekter på sikt. Att etablerade kontakter och projektsamarbeten fått ringar på vattnet och fört med sig att nya projekt och samarbeten har startats är en annan spin-off effekt.

I den nu aktuella rapporten är det utbytesprogram som vänder sig mot utvecklingsländer som är i fokus. I visst avseende skiljer sig säkerligen resultatet åt från utbytesprogram inom Europa eller Norden, samtidigt som det i andra avseenden har stora likheter. I dagsläget har vi inte någon motsvarande studie med fokus på Europa och Norden att jämföra med, men en studie som planeras genomföras inom kort är en studie som syftar till att studera effekter av lärarfortbildningsstipendier på individ- och organisationsnivå inom Europa (Comenius fortbildningsstipendier). Den kan bli ett värdefullt bidrag till en fördjupad förståelse av likheter och skillnader mellan internationella program i olika delar av världen.

Mera långsiktiga effekter på individnivå av deltagandet i utbytesprogram är arbetsmarknadsmässiga: Var på arbetsmarknaden tidigare deltagare återfinns ett antal år efter deltagandet och i vilken utsträckning deltagandet påverkat karriären. Två av de Sida-finansierade programmen som IPK administrerar har som en av flera målsättningar att bidra till att det finns en resursbas av välutbildade människor med god kännedom om utvecklingsfrågor och utvecklingsländer i Sverige (Sidas resestipendium och MFS). Båda programmen har funnits länge men effekterna i resursbas-termer har inte utvärderats. Därför vet vi inte i vilken utsträckning studenter som gjort praktik på någon av EU:s eller FN:s institutioner med hjälp av Sidas resestipendium eller fältarbete med hjälp av MFS återfinns i internationella sammanhang, i Sverige eller utomlands. Därför kommer IPK under hösten 2009 att genomföra en effektstudie för att få en uppfattning om hur stor del av dem som fått stipendier från Sidas resestipendium och MFS som idag återfinns i internationella organisationer inom eller utom Sverige eller som arbetar med internationella frågor i Sverige t ex på en myndighet, i en NGO eller ideellt.

För att ta tillvara det arbete som görs lokalt på olika lärosäten just när det gäller att följa upp effekterna av deltagande i olika utbytesprogram har IPK inlett samarbeten med lärosäten och institutioner och planerar att låta externa aktörer genomföra fördjupningsstudier inom prioriterade områden. Förhoppningen är att det skall generera värdefull kunskap som kan användas för att utveckla de program IPK administrerar och för att genom olika spridningsinsatser i sig bidra till att öka internationalisering av högre utbildning.

Utveckling av programmen

Synpunkter kring styrkor och svagheter återkommer i avsnittet kring förbättringsområden och man lyfter fram flera förslag i samband med undersökningen. Den stora frågan kring längre kontraktstider ser IPK nu över och man planerar att förlänga kontraktstiderna inom Linnaeus-Palme. Vad gäller MFS ser IPK över möjligheterna kring liknande åtgärder. Sedan denna enkät genomfördes har IPK infört en

andra ansökningsomgång för MFS för att öka flexibiliteten vad gäller fördelning till studenter under året då synpunkter framkommit om att söktrycket från studenter kan variera kraftigt från år till år. Viktigt att understryka är också att utnyttjande av MFS-medel inte är lika strikt reglerat som för Linnaeus-Palme då beslut inom MFS om tilldelning till studenter är tillräckligt under kontraktperioden och själva fältstudien kan ske senare varför IPK bedömer att längre kontraktperioder inte är lika avgörande här.

När det gäller det ekonomiska stödets storlek ser IPK även över möjligheten att öka det administrativa bidraget för dessa program. Att programmen inte ska vara helfinansierade och att det kräver delfinansiering från deltagande institutioner och lärosäten står dock fast. Värt att nämna i detta sammanhang är att IPK på uppdrag av regeringen under hösten 2009 kommer att lansera en ny satsning med syftet att stärka internationaliseringen på svenska lärosäten genom insatser för att öka mobilitet bland studenter och lärare. Satsningen kommer i vissa delar att kunna användas för att stärka befintliga program (Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid. Prop. 2008/09:175).

Sedan enkätens genomförande har IPK även infört årligt återkommande hemvändarseminarier för MFS-studenter och utveckling av MFS-portalen pågår. Insatser för förbättrat stöd till handläggare för MFS-programmet är också på gång i form av informationsinsatser till framförallt nya handläggare och ökat anslag har avsatts för handledaresor och stöd för anordnande av uppföljningsseminarier inom programmet. IPK har också förenklat rapportering inom MFS och arbete pågår med översyn av ansökningsprocedurer inom både LP och MFS.

Referenser

Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling. 2002/03:122

Ny värld – ny högskola. Proposition 2004/05:162

Gränslös kunskap - högskolan i globaliseringens tid. Prop. 2008/09:175

Rapport 2008:15 R. *En högskola i världen. – internationalisering för kvalitet.* Högskoleverket

Bilaga 1

I denna bilaga redovisas de enkätfrågor vars svar redovisats i rapporten.

Hur länge har du varit handläggare för detta program?

mindre än 1 år

1 – 3 år

mer än 3 år

Har ni tidigare medverkat i ett annat program som ni sökt via IPK?

- Ja, Den Globala Skolan

- Ja, Skolstipendier

- Ja, APU utomlands

- Ja, LLP (Comenius, Erasmus, Leonardo)

- Ja MFS

- Ja, LP

- Ja, Nordplus

- Ja, annat _____

- Nej

Frågor som rangordnas:

Du sätter 1 på det alternativ som är högst/viktigast/stämmer bäst, 2 på det som är näst högst/viktigast/stämmer bäst och så vidare tills alla alternativ har fått en siffra. Är det något alternativ som du inte anser att du kan rangordna så lämnar du det blankt. *Observera du kan endast sättasamma siffra/värde en gång per fråga!*

Vad har ni för förväntningar på programmet?

- långsiktigt samarbete

- ökad kulturell förståelse

- stimulera studenter till fördjupningsstudier i utvecklingsproblematik

- ökat intresse för globala studier

- personlig utveckling

- annat _____

Varför har din skola/institution/lärosäte valt att medverka i detta program?

- ömsesidigt utbyte med en skola/universitet i ett utvecklingsland

- bli bättre rustad för ett mångkulturellt samhälle

- fördjupa kunskaperna om utvecklingsfrågor/länder

- möjliggör utbyte med länder som inte går i andra utbytesprogram

- öka vår interkulturella kompetens

- för att bidra till Sveriges Politik för Global Utveckling (PGU)

- för att attrahera fler studenter

- annat _____

Vad är första prioritet vid val av samarbetspartner?

- landet
- personliga kontakter
- skolans/institutionens inriktning och kompetens
- annat _____

Vad har programmet bidragit med för institutionen/verksamheten?

- ökad global kunskap i grundutbildningen
- idéer/uppdrag till forskning
- nya kontakter och samarbetspartners
- lett till nya projekt/samarbeten
- annat _____

Vad har programmet bidragit med för lärarna på din institution?

- personlig utveckling
- merit för karriären
- nya vinklingar på undervisningen
- nya professionella kontakter
- nya pedagogiska undervisningsformer
- annat _____

Vad har programmet bidragit med för studenterna på din institution?

- personlig utveckling
- merit för karriären
- ökat intresse för globala frågor och ojämlika livsvillkor
- skapat professionella kontakter
- lärt av verkligheten i ett utvecklingsland
- annat _____

I vilken ordning anser du att programmet ger mest.

- individnivå
- institutionsnivå
- lärosätetsnivå
- nationell nivå

Öppna frågor

Hur tar ni, enligt dig, tillvara på studenternas erfarenheter då de kommit hem från sin utlandsvistelse?

Ange de styrkor och svagheter du ser med programmet

Har du några förslag på förbättringsområden/utvecklingsmöjligheter inom programmet?

Internationella
PROGRAMKONTORET

Internationella programkontoret för utbildningsområdet
Box 22007 104 22 Stockholm
Tel: 08-453 72 00 Fax: 08-453 72 01
www.programkontoret.se registrator@programkontoret.se